

УДК 341

Саракуца М.О.,* Рабінович М.**

СПІЛЬНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: ЗАСАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто процес формування та сучасний стан спільної імміграційної політики ЄС, в ході комплексного порівняльно-правового дослідження міграційного законодавства країн-членів виокремлено елементи міграційної політики, що потребують уніфікації на рівні Союзу.

Ключові слова: міграція, імміграційна політика, Європейський Союз (далі - ЄС), уніфікація, мігранти.

Рассматривается процесс формирования и современное состояние общей иммиграционной политики Европейского Союза, в ходе комплексного сравнительно-правового исследования миграционного законодательства государств-членов выявлены элементы миграционной политики, требующие унификации на уровне Союза.

Formation and modern state of the common immigration policy are under study; in the course of complex comparative study of member states' migration law elements of migration policy which need to be unified on the Union level are marked out.

Еволюція Європейського Союзу характеризується вживанням інституційних та правових заходів щодо модернізації, демократизації та зростання ефективності ЄС як інтеграційного об'єднання в умовах глобалізації та світової економічної кризи. Запорукою зростання ефективності Союзу є створення та втілення уніфікованих політик у ключових сферах суспільного життя.

На сьогодні, на розвиток усіх континентів справляє значний вплив такий феномен, як міграція. У зв'язку з цим, важливості набуває такий напрямок діяльності держави, як розробка й реалізація міграційної політики. Сфера міграційної політики включає ряд міжнародних аспектів (узяті країною міжнародні зобов'язання, згідно з якими держава змінює свою міграційну політику) та внутрішніх чинників (проблеми безпеки, інтеграції мігрантів; соціальні видатки та політичні зобов'язання уряду).

До компонентів міграційної політики можна віднести: візову політику; прикордонний контроль; надання дозволу на проживання, у тому числі у випадку возз'єднання родини; правовий статус і права мігрантів та біженців всередині країни; надання статусу біженця та політичного притулку; соціальні послуги; контроль за виконанням внутрішнього законодавства та вислання з країни; боротьбу з транскордонними злочинами; співробітництво з іншими країнами для спільного менеджменту міграційних потоків.

* кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та правосуддя, економіко-правового факультету, Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

** студентка 2 курсу економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Предметом дослідження цієї статті є не «міграція» взагалі, в широкому аспекті, а лише її різновид, значно вужче поняття «імміграція», яке можна визначити як в'їзд до чужої країни на постійне або ж досить тривале проживання певної конкретної особи (громадянина) з метою її (його) облаштування, навчання, працевлаштування, «втечі» від дискримінації, різного роду переслідувань тощо.

Сьогодні міжнародна імміграція характеризується постійно зростаючими масштабами та інтенсивністю, створюючи нові виклики не тільки національним державам, але й Європейському Союзові. Саме це об'єднання, завдяки існуючим свободам внутрішнього ринку та достатньо високому рівню економіки держав-членів останні десятиріччя потерпає від масової нелегальної імміграції.

Це призвело до необхідності пристосування міграційної політики до нового рівня інтеграції об'єднання, започаткованого Лісабонським договором та концентрація уваги Союзу на формуванні простору свободи, безпеки та правосуддя [9, с.42-46]. Ключовими задачами Союзу є реалізація існуючих засад єдиної міграційної політики об'єднання; гармонізація законодавства країн-членів та створення деталізованої нормативно-правової бази щодо регулювання міграцій. Втілення в життя єдиної виваженої міграційної політики сприятиме як ефективному регулюванню суто міграційної сфери, так і створенню справді єдиного правопорядку та правової системи ЄС.

Питання гармонізації імміграційної політики ЄС неодноразово розглядалося у працях вітчизняних та європейських авторів, як окремо, так і у контексті реформування функціональної структури ЄС, передбаченого Лісабонським договором. Нові тенденції міграційних процесів та зміни у їхньому регулюванні відображені у дослідженнях К. Боніфаци та М. Околскі, Л. Рутса, П.Глауберта. На уніфікації норм щодо біженців та створенні «Європи притулку» фокусуються праці Т.Гамельтофта-Хансена, С.Пірса та Н.Роджерса. Поряд із уніфікацією норм європейського міграційного права, такі автори, як Є.Балдаціні, Є.Гілд, С.Карера ставлять питання про співвідношення сучасної міграційної політики ЄС та формування простору свободи, безпеки та справедливості [11]. Проблеми міграційної політики європейських держав та ЄС в цілому висвітлювали у наукових працях такі вітчизняні вчені, як В.Муравйов, І.Грицяк, М.Шамраєва, Б.Парахонський, О.Чалий.

Однак, проблема продовжує потребувати дослідження через низку причин. Це, перш за все, постійні та динамічні зміни у внутрішній та зовнішній ситуації навколо створення спільної міграційної політики ЄС. По-друге, відсутність комплексних досліджень проблеми одночасно на рівні окремих країн-членів та Союзу.

Метою нашого дослідження є коротка характеристика розвитку та встановлення існуючих засад спільної імміграційної політики ЄС та виявлення питань, що потребують уніфікації, в існуючій політиці держав-членів на основі порівняльно-правового дослідження національної нормативно-правової бази держав ЄС.

Еволюція спільної імміграційної політики ЄС

Еволюція імміграційної політики та імміграційного права ЄС значною мірою зумовлена постійним зростанням рівня інтеграції об'єднання. У свою чергу, чим тіснішою стає співпраця країн об'єднання у галузі внутрішніх справ, безпеки та зовнішніх зносин, тим актуальнішим стає питання уніфікації міграційного законодавства.

Як відомо, ЄС та відповідно європейське право у своєму розвитку пройшли декілька етапів. Так, Л.Ентін у своїй роботі «Право Європейського Союзу. Новий етап еволюції: 2009-2017 роки» виділяє 4 етапи еволюції права ЄС [9, с.6]. Перший пов'язаний з кон-

ституванням Європейських Співтовариств. Другий починається з виникнення Європейського Союзу. Третій бере початок від підписання Ніщцького договору. Лісабонський договір відкриває четвертий етап розвитку європейського права та новий етап у розвитку міграційного законодавства, адже конститує співробітництво країн ЄС на новому рівні з метою створення нової функціональної структури об'єднання.

Тенденції щодо уніфікації імміграційної політики виникають вже на другому етапі розвитку права ЄС, адже спільна виважена імміграційна політика є однією з важливих засад співробітництва у галузі юстиції та внутрішніх справ. Базові засади щодо надання політичного притулку, порядку перетину зовнішнього кордону та здійснення контролю за цим, імміграційної політики наявні вже в Маастрихтській угоді. Амстердамський договір 1997 р. призвів до комунітаризації імміграційної політики ЄС, ввів більш детальне регулювання питань надання довгострокових віз та видів на проживання, возз'єднання сімей, умов в'їзду та перебування на території ЄС третіх осіб. Міграційний курс ЄС став характеризуватися «зовнішнім виміром» [25, с.44], тобто співробітництво з третіми країнами з питань міграції перейшло з міжурядового на наднаціональний рівень. Саме тоді було усвідомлено необхідність активного співробітництва та надання допомоги країнам-потенційним донорам мігрантів. 1999 року на зустрічі у Тампері питання щодо відносин з країнами-донорами було визнано ключовим. На другому етапі розвитку права ЄС міграційна політика фактично стає елементом зовнішньої політики Союзу.

Разом з тим з моменту включення імміграційної політики в компетенцію Європейського Союзу вона не перестала бути питанням міжурядової координації. На практиці недавно комунітаризовані проблеми імміграційної політики зберегли сильні міжурядові особливості: домінувало прийняття одностайних рішень, залишалися обмеженими право ініціативи Комісії ЄС, а також роль Європейського Парламенту в процесі формування єдиної міграційної політики ЄС. В результаті, принаймні, протягом перехідного періоду це був якийсь гібрид між наднаціональними і міжурядовими методами. Тільки після п'ятирічного перехідного періоду процедура стала більш комунітарною, тобто рішення приймалися Радою кваліфікованою більшістю та відповідно до процедури спільного ухвалення рішень з Європейським Парламентом [3, с.100].

В той же час Великобританія, Ірландія і Данія отримали можливість не брати участь у формуванні імміграційної політики ЄС, хоча національне імміграційне законодавство Великобританії по суті не суперечить законодавчим нормам ЄС. Так, правила, що регулюють трудову міграцію, возз'єднання сімей і статус іммігрантів, які тривалий час в країні, майже ідентичні відповідним директивам ЄС. Такий стан речей пояснюється активною роллю Великобританії в початковому обговоренні та формуванні різних напрямків імміграційної політики ЄС, хоча в кінцевому підсумку вона домоглася права вилучення із загальних правил, що надало можливість засновувати свою політику на національному законодавстві.

Черговим кроком до посилення інтеграції об'єднання став Ніщцький договір 2003р., який відкрив третій етап формування права ЄС. Найбільш вагомими документами у сфері імміграційної політики на початку цього етапу стали Дублінська угода 2003р. та Гаазька програма 2004 р. Дублінська угода забов'язує країни-члени розглянути клопотання осіб, що потребують міжнародного захисту за Женевською конвенцією 1951р. та Директивою Ради 2004/83/ЄС від 29 квітня 2004р. «Про мінімальні стандарти для кваліфікації статусу громадян третіх країн чи осіб без громадянства як біженців чи осіб, які потребують міжнародного захисту, та об'єму захисту, що надається» [17].

Гаазька програма 2003 р. не лише звертає увагу на необхідність співпраці у галузі надання захисту за Женевською конвенцією 1951р., але й зосереджується на менеджменті

міграційних потоків (у тому числі, максимізації позитивного ефекту міграції), боротьбі з транскордонними злочинами. Програма містить побудову загальної європейської системи притулку, яка має включати єдину процедуру надання притулку та єдиний статус для осіб, що отримали притулок або субсидіарний захист. Ключовими напрямками Програми є інтеграція громадян третіх країн та зовнішній вимір у сфері притулку та міграції. Інтеграція громадян третіх країн включає активний обмін досвідом між країнами-членами ЄС. Зовнішній вимір включає співробітництво із країнами та регіонами походження і транзиту мігрантів, а також політику повернення і реадмісії. У Гаазькій програмі окреслено ключові вектори імміграційної політики Союзу та політики у галузі притулку, однак зазначена необхідність документального закріплення основних принципів даних політик [12].

2005 року Радою ЄС був прийнятий «Глобальний підхід до міграції: пріоритетні міри, що фокусуються на Африці та Середземномор'ї». Цей акт визначив імміграційну політику як «зовнішній вимір юстиції та внутрішніх справ» [10, с.12]. У документі підкреслюється важливість глобального інтегрованого підходу до таких проблем міграції, як безпека на морі, запровадження інтегрованого управління кордонами у Середземномор'ї, діалог із країнами Африки тощо. Важливість цього документу полягає у визнанні необхідності глобального підходу до світових проблем безпеки під час міграцій та у відкритті діалогу із регіонами-донорами мігрантів [16].

Після приділення проблемі імміграції значної уваги в установчих документах Союзу і реалізації Тамперської (1999-2004) та Гаазької (2004-2009) програм, Союзом було досягнуто значного успіху у впровадженні спільної імміграційної політики: відміна внутрішніх кордонів, гармонізація стандартів контролю на зовнішніх кордонах, організація Frontex, кооперація у протидії нелегальній міграції тощо. 2008 року у Пакті про імміграцію та притулок Союзом було окреслено основні вектори спільної політики ЄС, що знайшли свій розвиток у Стокгольмській програмі Союзу. Основним пріоритетом стає така міграційна політика держав-членів, яка відповідатиме комунітарним інтересам; братиме до уваги здатність країни до прийняття іммігрантів і потреби ринку; забезпечить гармонічну інтеграцію іммігрантів у суспільство. Іншим пріоритетом є боротьба із нелегальною імміграцією, у тому числі шляхом підтвердження факту повернення іммігранта у країну походження або транзиту. Значну роль у реалізації цього пріоритету відіграє двостороннє співробітництво країн ЄС із третіми-країнами, в тому числі у рамках «Глобального підходу до міграції», кооперація країн ЄС [15].

Важливим завданням залишається ріст ефективності прикордонного контролю. Цей напрямок включає активну роботу FRONTEX, вирішення питання щодо біометричних віз, покращення технологічного обладнання кордонів, впровадження принципів інтегрованого управління кордонами на зовнішніх кордонах. Організація «Європи притулку» є одним з ключових векторів імміграційної політики ЄС. В рамках виконання норм Пакту, на початку 2011р. було створено Європейський офіс підтримки (European Asylum Support Office) для координації співробітництва між країнами-членами. Поки що залишається відкритим питання про спільну процедуру щодо надання притулку. За сучасних зовнішніх умов та наявності значного тиску на соціально-економічні системи окремих країн-членів ЄС через наплив біженців, актуалізується принцип солідарності держав-членів у разі міграційної кризи у певній державі. Принцип солідарності означає допомогу країні у перерозподілі осіб, що потребують міжнародного захисту.

Пакт також містить норми щодо необхідності співробітництва із країнами походження та транзиту мігрантів. Положення Пакту деталізуються за допомогою міграційних про-

грам ЄС, у законодавстві та міграційних програмах держав-членів, міжнародно-правових документах.

Спільна імміграційна політика ЄС після прийняття Лісабонського договору

Прийняття Лісабонського договору 2009р. відкрило новий етап у розвитку права ЄС. Значні зміни відбулися на концептуальному рівні (щодо правової природи Союзу, його правосуб'єктності, формування єдиного правопорядку і права Союзу), інституціональному та функціональному рівнях (зміни у сферах відання та основних категоріях компетенції Союзу). Вступ в силу цього документу зумовлює початок нового рівня інтеграції Союзу, його нову роль у зовнішніх відносинах, а отже – і новий рівень гармонізації міграційної політики. Ст.79 нагадує про необхідність проведення спільної імміграційної політики та містить детальний перелік питань, які потребують регулювання на рівні Союзу.

При цьому комунітаризація стосується не тільки тих сфер, де Євросоюз і так був достатньо сильним - боротьба з нелегальною імміграцією та укладання міжнародних угод про реадмісію. «Спільна імміграційна політика» буде включати і керування легальною імміграцією, в тому числі інтеграцією іммігрантів. До спільної імміграційної політики буде застосовуватися принцип солідарності держав ЄС у розподілі відповідальності за охорону кордону і регулювання припливу біженців. Але незважаючи на новий «комунітарний» метод прийняття рішень, про будь-яку гармонізацію законодавств і практик держав-членів щодо інтеграції легальних іммігрантів мова не йде.

Положення Лісабонського договору деталізуються у Стокгольмській програмі (2009-2014), що охоплює значне коло питань, які є аспектами політики щодо функціонування простору свободи, безпеки та правосуддя, у тому числі окремо розглядається зовнішній вимір даного напрямку політики. Програма фокусується на специфічних пріоритетах (характерним прикладом є розділ «Неповнолітні без супроводу») та практичних порадах, використовуючи так зване м'яке право [18]. Подальшого розвитку у Програмі набули положення щодо кооперації на рівні ЄС- країни-члени, міжурядовому рівні та з третіми країнами. Однією з цілей Програми є надання громадянам третіх країн «прав та обов'язків, порівняних із правами та обов'язками громадян ЄС» до 2014 р. (зазначимо, подібна ініціатива була проявлена ще в 2007).

Ключовим вектором розвитку ЄС та його права є інтеграція. Лісабонський договір дає ЄС правові засади для підтримки держав-членів у здійсненні інтеграції іммігрантів. Одним з спірних питань є питання щодо наявності в Союзі компетенції в галузі інтеграційної політики [22, с.3]. Вплив на інтеграційну політику Союз може здійснювати лише за допомогою фінансування певних проектів, таких як Європейський інтеграційний форум, або виданням документів політичного характеру. Тим не менш, за думками вчених, ефект від подібного впливу не слабший, аніж від гармонізаційних заходів.

За останні декілька років правова база Союзу у питаннях регулювання імміграції значно розширилася: було прийнято директиви щодо возз'єднання сімей, правового статусу громадян третіх країн, дозволу на роботу країнах ЄС для висококваліфікованих фахівців (Blue Card), жертв торгівлі людьми.

Подальші напрямки уніфікації імміграційної політики ЄС

Незважаючи на динамічний розвиток *acquis communautaire* у галузі міграції, окремі питання, що є компонентами імміграційної політики, досі регулюються на національному рівні таким чином, який суперечить комунітарним інтересам та принципу спільності імміграційної політики. На сьогодні, існує певне коло питань, уніфікація підходів до регулювання яких допоможе Союзу зробити імміграційну політику справді спільною.

Перше питання стосується міграційних категорій. У законодавстві ЄС закріплено наступні категорії легальної імміграції: з метою возз'єднання родини, роботи (включаючи сезонну роботу, самозайнятість), навчання та тренування. Однак, у національному законодавстві країн-членів виділяється ще цілий ряд додаткових міграційних категорій: бутність нащадком громадянина країни або попереднє громадянство; вихід на пенсію, що визначається як «перебування з приватними цілями» (Австрія, Естонія) або «перебування з неприбутковими цілями» (Болгарія); з метою проведення досліджень; з метою лікування тощо. Найбільш розповсюдженими міграційними категоріями є «з метою лікування» та «вихід на пенсію». Стандартизація цих категорій на рівні ЄС дасть громадянам третіх країн можливість вільно обрати країну перебування та зробить міграційне законодавство ЄС більш гнучким.

Друге питання є більш складним. Спільна візова політика щодо надання короткострокових віз є важливим та розвиненим аспектом політики ЄС. Відкритим залишається питання надання довгострокових віз та видів на проживання, що, незважаючи на курс на уніфікацію міграційного законодавства країн-членів, допоки що повністю знаходиться у їхній компетенції. Так, довгострокові візи надаються лише у третині країн ЄС (Бельгія, Франція, Німеччина, Греція, Італія). Видача довгострокових віз у різних країнах ЄС здійснюється різними адміністративними установами: від дипломатичних та консульських до відповідних міністерств. Види на проживання можуть надаватися після отримання довгострокової візи (Іспанія) у країні імміграції або у країні походження (Данія). Довгострокові візи можуть існувати і як передумова отримання виду на проживання, так і незалежно (Польща, Естонія). Різниця у процедурі отримання довгострокових віз, видів на проживання обумовлені різними концепціями розуміння візової політики у країнах-членах. Візова політика вважається або елементом зовнішньої політики, або засобом міграційного менеджменту та безпеки.

У разі відмови у наданні довгострокової візи, у більшості країн особа має звернутися до адміністративного суду; в окремих країнах передбачений адміністративний досудовий розгляд справи (Франція). Незважаючи на можливість судового розгляду справи, адміністративні органи не завжди зобов'язані пояснити причини відмови у наданні візи [19]. Така норма порушує положення, викладені у Директиві Ради 2003/86/ЄС: «причини мають бути викладені для рішень, що відхиляють заяву» [13]. Також можна зауважити, що відмова у поясненні причин відхилення заяви є порушенням ст.14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка гарантує право на справедливий суд.

Аналіз політики країн-членів щодо довгострокових віз та видів на проживання підводить нас до наступних висновків. По-перше, на рівні ЄС необхідно прийняти рамочний документ, який би давав бачення концепції візової політики ЄС щодо довгострокових віз. По-друге, як і у випадку із короткостроковими візами, необхідне затвердження чіткого переліку міграційних категорій. Слід зауважити, що необхідно розширити дію положення щодо зобов'язання адміністративної установи пояснити причини відмови у наданні візи на всі категорії іммігрантів (адже досі це положення стосується лише випадків возз'єднання родини, що в результаті порушує право особи на ефективний та справедливий розгляд її справи). Окрема увага має приділятися встановленню максимальної тривалості судового розгляду справи. Позитивним є досвід організації спеціальних судових органів для розгляду справ, пов'язаних з імміграцією. Так, у Швеції існують міграційні суди, а у Британії – Комісія з імміграційних апеляцій [8, с.250]. Можливо, у разі успішного розвитку концепції спільної імміграційної політики ЄС, варто запровадити подібний орган на рівні Союзу.

Уніфікації потребує й політика щодо загальних умов та процедур імміграції. Вимоги щодо загальних умов імміграції присутні у переважній більшості країн ЄС зазвичай, вони стосуються матеріального становища, житла; здоров'я; рівня інтеграції; в окремих країнах існує система квот. Щодо фінансового становища, то фактично кожна країна використовує власний метод для обчислення «достатніх коштів», необхідних для імміграції. Вимоги щодо житла наявні в законодавстві Австрії, Болгарії, Латвії, Польщі тощо (приблизно у третині країн ЄС). Умови, що відносяться до здоров'я, включають наявність медичного страхування; відсутність захворювань, що загрожують публічному здоров'ю; проходження медичного огляду. Деякі з вищезазначених умов включені до документів ЄС (наприклад, обов'язковість медичного страхування закріплена у Директиві Ради 2004/114/ЄС) [14]. Питанням залишається список хвороб, що є небезпечними для публічного здоров'я (зокрема, відповідність національного законодавства міжнародно-правовим документам ВОЗ) та обов'язковість проходження медичного огляду.

Щодо питання інтеграції у науковому колі тривають спори. Як вже було зазначено, інтеграційна політика залишається у виключній компетенції країн-членів. Однак, інтеграційну політику можна вважати безпосереднім компонентом імміграційної політики, тим більше, що в документах ЄС наявні положення щодо інтеграційних заходів. Особливої уваги потребує розуміння та зважання на різницю між «інтеграційними умовами», як вимогами, що висувуються країною та свою відповідність яким кандидат підтверджує здатність іспити і «інтеграційними заходами», як обов'язковим навчанням для іммігрантів, яке надає приймаюча країна. Так, за положенням Директиви ЄС 2003/86/ЄС, мігранти, що прибувають з метою возз'єднання родини, мають брати участь в інтеграційних заходах [13], однак країни-члени (Нідерланди, Австрія), тим не менш, частіше законодавчо закріплюють інтеграційні умови. Слід зауважити, що жорсткі інтеграційні умови можуть стати обмежувачами з точки зору прав людини (особливо, у випадку людей із обмеженими можливостями).

Щодо системи квот, то вона збереглася лише в чверті країн ЄС та стосується лише трудової міграції; в Австрії та Естонії існують квоти для усіх видів імміграції, Існування квот для імміграції з метою возз'єднання родини вважається серйозним порушенням прав людини. Аналіз показує, що уніфікація політики щодо загальних умов та процедур імміграції, є фрагментарною та залишає безліч питань для подальшої регламентації.

Возз'єднання родини – одна з найбільш частих цілей імміграції. Як вже зазначалося, невідповідність національного законодавства *acquis communautaire* спостерігається у галузі інтеграційних заходів. Окремим питанням є розуміння родини. Зокрема, визначення членів так званої «nuclear family» повністю залишено на розсуд країни-члена, та лише декілька країн сприймають неодружених партнерів, як потенційних мігрантів з метою возз'єднання родини. На сьогодні, концепція родини в Європі активно розвивається, до родини включаються інші родичі, окрім подружньої пари та дітей, що зумовлює необхідність у перегляді існуючих норм.

Окремого дослідження потребують питання уніфікації в'їзних умов для окремих імміграційних типів; ставлення до жертв торгівлі людьми; боротьба із транскордонними злочинами; співробітництво із третіми державами у галузі менеджменту міграційних потоків та протидії нелегальній міграції та організованій злочинності.

Формулюючи висновки, треба відзначити, що, безумовно, процес формування спільної міграційної політики ЄС є невід'ємною складовою інтеграційного процесу всередині об'єднання та процесу формування Простору свободи, безпеки та правосуддя, причому

правове забезпечення уніфікації міграційної політики є одним з ключових векторів розвитку інтеграційного права ЄС.

Разом з цим, на сьогодні цілий ряд питань та напрямків міграційної політики по-різному регулюються у законодавстві держав-членів та потребують регулювання на рівні Союзу. Серед них: політика щодо довгострокових віз, включаючи встановлення норм стосовно процедури адміністративного та судового розгляду справ, пов'язаних із відмовою у наданні візи; загальні умови в'їзду для всіх імміграційних типів; інтеграція мігрантів у суспільство; концептуальне розуміння родини у справах возз'єднання.

Ефективне правове регулювання усіх напрямків імміграційної політики на рівні Союзу є шляхом до створення спільного європейського міграційного простору, який полягає у формуванні такої правової бази та методів реалізації права, які забезпечать неухильне додержання прав людини, виважене та ефективне регулювання міграційних потоків, запобігання реалізації конфліктологічного потенціалу міграційних процесів, стабільність економічної ситуації на наднаціональному та національному рівнях.

Список літератури

1. Амстердамский договор о внесении изменений в Договор о Европейском Союзе, договоры об учреждении Европейских сообществ и некоторые связанные с ними акты // Право Европейского Союза: Сборник документов / Сост. П.Н. Бирюков. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001.- С. 228-272.
2. Гердеген М. Європейське право / М. Гердеген / Пер. з німецької. - К.: «К.І.С.», 2008. - 528 с.
3. Жданов И. В. Надгосударственная практика управления миграционными процессами в Европейском Союзе/ И. В. Жданов // Власть.-2007.-№7.-С. 98-102.
4. Какими станут внутренние и внешние политики ЕС в результате вступления в силу Лиссабонского договора (Материалы международной конференции, проведенной в МГИМО (У) МИД России 22 февраля 2008г.) - М.: «Аксиом», 2008 – 288 с.
5. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору)/ за редакцією Г.Друзенка. – К: «К.І.С», 2010 – 536 с.
6. Маастрихтский договор о Европейском Союзе 1992 г.//Договоры, учреждающие Европейские Сообщества. –М: Право, 1994. – С. 45-296
7. Ниццкий договор и Хартия основных прав Европейского Союза/под общей редакцией Энтина Л.М., перевод с франц.языка Луканина Д.В. – М: Норма, 2003
8. Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право. Підручник. Університетський курс / Ю.І.Римаренко. – К.:КНТ, 2007.-640с.(Серія: Міграційні процеси у сучасному світі)
9. Энтин М.Л. Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009-2017 годы / М.Л.Энтин. - М.: «Аксиом», 2009.-304 с. (Серия: Общие пространства России-ЕС: право, политика, экономика)
10. Aubarell G., Zarata-Barrero R., Aragall X. New directions of national immigration policies: the development of the external dimension and its relationship with the Euro-Mediterranean process/ G.Aubarell, R. Zarata-Barrero, X.Aragall. [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://ec.europa.eu/home-affairs/policies/external/external_intro_en.htm
11. Baldaccini A., Guild E., Toner H. Whose freedom, security and justice? : EU immigration and asylum law and policy / A.Baldaccini, E.Guild, H.Toner.- Oxford: Hart Publishing, 2007, pp. 229-264

12. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament 2005/C53/01 of 10 May 2005 – The Hague Programme: ten priorities for the next five years. The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice
13. Council of the European Union Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification
14. Council of the European Union Directive 2004/114/EC of 13 September 2004 on the conditions of admission of third-country nationals for the purposes of studies, pupil exchange, unremunerated training or voluntary service
15. Council of the European Union European Pact on immigration and asylum of 24 September 2008, 13440/08, Brussels
16. Council of the European Union Presidency Conclusions («Global approach to migration») of 15-16 December 2005, 15914/1/05, Brussels
17. Council of the European Union Regulation 2003/343/EC of 18 February 2003 on establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States by a third-country national
18. Council of the European Union «The Stockholm Programme – An open and secure Europe serving and protecting the citizens» of 2 December 2009, 17024/09, Brussels
19. Directorate General Internal Policies of the Union «Comparative study of the laws in 27 EU member states for legal immigration, including the assessment of the conditions and formalities imposed by each member state for the newcomers» [Електронний ресурс]- Режим доступу: www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/.../law/legal_immigration_en.pdf
20. European Council. Tampere. Conclusions of the Presidency. 15 and 16 October 1999 // European Council. 15 and 16 October 1999. Tampere // Bulletin. 18/10/1999.- P. 11-24
21. Freeman G.P. Modes of Immigration Policy in Liberal Democratic States / G.P. Freeman. - Oxford: Oxford University Press, 1998 - P. 881-901
22. Hailbronner K. Implications of the EU Lisbon Treaty on EU Immigration Law / K.Hailbronner / For presentation at the Fourth Workshop of the Transatlantic Exchange for Academics in Migration Studies. – San Diego, 2010 – P. 9
23. Human Rights Watch, The Netherlands: Discrimination in the Name of Integration, 15 May 2008, No. 1
24. International Covenant on Civil and Political Rights Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966
25. International migration in Europe: New Trends and New Methods of Analysis / ed. Bonifazi C., Okolski M., Schoorl J., Simon P. - Amsterdam: University of Amsterdam Press, 2010 – 325 p.
26. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm
27. United Nations General Assembly «Convention and Protocol relating to the Status of Refugees 1967» - Geneva: UCHR Communication and Public Information Office, 2011 - 56 p.